

Osaajat alueiden, yhteiskunnan ja perheiden puristuksessa

Yousfi, Saara: Kahdenuranperheet työmarkkinoilla ja aluedynamiikassa. Siirtolaisuustutkimuksia A 27. 183 s. Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2005.

Filosofian maisteri Saara Yousfi on tehnyt väitöskirjan tärkeästä aiheesta. Tutkimus on tehty Siirtolaisuusinstituutissa ja Turun yliopiston maantieteen laitoksella tutkimuspäällikkö, dosentti Elli Heikkilän ja professori Pentti Yli-Jokipiin ohjauksessa. Tämän kirjoittaja toimi väitöstilaisuuden vastaväittäjänä Turun yliopistossa 19.11.2005.

Tieto, osaaminen ja luovuus ovat nykyisin avainsanoja, kun keskustellaan suomalaisen yhteiskunnan tulevaisuudesta. Yhä useammin todetaan, että pohjoismainen hyvinvointimallimme voi menestyä globalisaation puristuksessa vain

tietointensiivisten alojen varassa. Tuotteiden valmistuksen siirtyminen rajojemme ulkopuolelle kiihtyy ja yleisen näkemyksen mukaan uusia työpaikkoja syntyy tulevaisuudessa lähinnä vain kehitys- ja suunnittelutehtäviin. Lukuisissa puheissa, selvityksissä, julkilausumissa ja kannanotoissa on todettu Suomen selviytyvän tai jopa kaatuvan riippuen siitä, kyetäänkö osaamista kasvattamaan ja hyödyntämään tehokkaasti yritysten innovaatio toiminnassa. Myös aluetasolla laadittavat kehittämissuunnitelmat ja -strategiat pohjautuvat samaan ajatteluun.

Kansainvälisesti korkeatasoisen suomalaisen koulutusjärjestelmän tuottamien osaajien varaan lasketaan siis paljon. Keitä nämä osaajat ovat, mitä he itse ajattelevat työurastaan ja miten he toimivat työmarkkinoilla ja aluerakenteessa? Käsillä oleva väitöskirja pyrkii vastaamaan muun muassa näihin kysymyksiin. Keskustelu osaamisen merkityksestä ei useinkaan kohtaa toista laajaa yhteiskunnallisen keskustelun teemaa eli työelämässä koettujen paineiden ja työuupumuksen lisääntymistä. Yhä useamman työssäkävyn suomalaisen arki on kamppailua kodin ja työpaikan eli perheen ja työuran ristiriitaisten vaatimusten välillä. Nuoret osaajat eivät rakenna työuraansa tyhjiössä, vaan samaan aikaan he muodostavat parisuhteita, hoitavat lapsiaan, hankkivat asuntoja ja muuttavat - eli elävät suomalaista arkipäivää. Osaajienkin arkipäivä vaatii myös arkipäivän osaamista.

Muuttoliiketutkimus on maantieteen vanhimpia ydinalueita, kuten väittelijä toteaa. Muuttoon liittyy niin paljon ulottuvuuksia, että

aihe tarjoaa lähes loputtomasti uusia näkökulmia tutkijoille. Lisäksi muuttovirtojen pääsuunnat vaihtelevat aikojen saatossa: esimerkiksi Suomessa on toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä koettu kansainvälisestäkin ainutlaatuisen nopeita väestöllisiä siirtymiä. Yhteiskunnalliset prosessit tuntuvat jatkuvasti nopeutuvan eikä ihmisten liikkuvuus muodosta tässä suhteessa poikkeusta. Eniten muuttoa tapahtuu tällä hetkellä dynaamisimpien kasvukeskusalueiden sisällä ja niiden välillä. Samaa liikkuvuustematiikkaan liittyy läheisesti kaupunkien sisällä ja ympäröivillä alueilla tapahtuva pendelöinti. Näiden kahden ilmiön yhdistämisestä ja monipuolisesta teoreettisesta ja metodisesta tarkastelusta syntyvät uudet näkökulmat osoittavat, että Saara Yousfin väitöskirja tuo uutta ja täydentävää tietoa alueellisen liikkuvuuden tutkimuskenttään. Tutkimuksella on siten selkeä asema ja merkitys kulttuuri- ja väestömaantieteellisen tutkimuksen traditiossa.

Käsillä olevan väitöskirjan aihe on erityisen kiinnostava pohdittaessa osaamisen merkitystä aluetasolla eli kasvukeskusten työssäkävintialueilla. Miten osaajat liikkuvat yksilöinä ja perheinä aluerakenteessa? Miten heidän osaamisensa siirtyy stimuloimaan kasvun jatkumista Suomen muutamassa kasvukeskuksessa? Mitä tarkoittaa, kun perheessä sekä isä että äiti ovat korkeasti koulutettuja ja luovat työuraa yhtä aikaa? Millaisten, usein keskenään ristiriitaisten paineiden puristuksessa liikkuvuutta koskevat päätökset syntyvät? Miksi jotkut osaajat jäävät paikoilleen toisten lähtiessä?

Saara Yousfi tarkastelee väitöskirjassaan ns. kahdenuranperheiden olemusta ja asemaa työmarkkinoilla liikkuvuuden näkökulmasta. Tutkimus on teoreettiselta taustaltaan hyvin moniaineksinen, mikä on tyypillistä nykyaikaiselle maantieteelle. Tekijä kertoo tutkimuksensa kuuluvan väestömaantieteen alaan, mutta sen lisäksi mukana aineksia ainakin työelämäntutkimuksesta, aluekehitystutkimuksesta, muuttoliiketutkimuksesta, naistutkimuksesta ja perhetutkimuksesta. Tutkimuksen teoreettiset asetelmat esitellään monipuolisen lähdekirjallisuuden avulla.

Liikkuvuudella tarkoitetaan tutkimuksessa sekä muuttoliikettä että pendelöintiä eli työmatkaliikennettä. Kahdenuranperheitä ovat sellaiset perheet, joissa molemmat aviopuoliset ovat korkeasti koulutettuja johtajia, ylimpiä virkamiehiä tai erityisasiantuntijoita. Ura määrittyy siis lähinnä ammatin perusteella. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys nojautuu väestömaantieteeseen, erityisesti inhimillisen pääoman ja Phelps'n työmarkkinasaarekkeiden teorioihin.

Muuttoliike ja yleensä liikkuvuus on tutkimuskohteena ihmismaantieteen vanhinta ydinaluetta, mutta Saara Yousfin valitsema näkökulma ei ole juuri tullut esille aikaisemmissa tutkimuksissa. Aihe on ajankohtainen ja tärkeä sekä suomalaisen yhteiskuntakehityksen että aluerakenteen keskittymiseen liittyvän kehityksen kannalta, joten väitöskirja puolustaa hyvin paikkaansa maantieteen tutkimustraditiossa.

Tutkimuksen pääaineistona on kahdenuranperheille tehty

puolistrukturoitu postikysely, joka tehtiin vuoden 2001 lopussa. Otanta on suunniteltu hyvin ja ositettu kuntatyypeittäin, joka on onnistunut ratkaisu. Otanta-aineistoa täydentää Tilastokeskuksen tuottama virta-aineisto. Tekijä yhdistää aineistojaan monipuolisesti käyttämällä useita erilaisia metodeja triangulaatiomenetelmän periaatteiden mukaisesti. Saara Yousfi esittelee ja erittelee aineistojaan ja käyttämiään menetelmiä esimerkillisen perinpohjaisesti ja kriittisesti. Keskeinen menetelmä on tapaustutkimusanalyysi, joka perustuu lukuisiin tilastollisiin menetelmiin ja niitä syventäviin suoriin viitteisiin kyselytutkimuksen avoimiin vastauksiin.

Perheen puolisoiden työpaikkojen keskinäistä sijaintia kuvataan α -kulmalla, muuttodennäköisyyttä mallinnetaan Cox-regressioanalyysillä ja kahdenuranperheiden muuttodynamiikkaa tarkastellaan Lexis-diagrammilla. Tämä osoittaa hyvää tilastollisten menetelmien hallintaa. Metodikeskustelu ja metodien taitava käyttö ovatkin tutkimuksen vahvimpia osioita. Toisaalta käytettyjen menetelmien runsaus hajottaa jossain määrin tutkimusta: tuloksia on paljon ja niiden yhdistymistä toisiinsa ei ole aina kuvattu selkeästi.

Väitöskirjan tuloksilla voi nähdä useita merkityksiä alan tutkimustraditiossa. Ensinnäkin tutkimuksen kohde on tärkeä työmarkkinadynamiikan kannalta. Aikaisemman tutkimuksen päähuomio on — sinänsä hyvin perustellusti — 1990-luvun lamavuosisista alkaen kohdistunut työttömyyteen ja sen synnyttämään sosioekonomiseen ja alueelliseen

syrjäytymiskehitykseen. Työikäisen väestön toinen ääripää eli korkeasti koulutetut ”menestyjät” ovat jääneet tutkimuksessa vähälle huomiolle. Toiseksi väitöskirjassa on yhdistetty perinteiseen muutto- ja pendelöintitutkimukseen perheiden arkipäivän näkökulmia uudella tavalla.

Kolmanneksi tutkimuksessa kehitetyt ja sovelletut monipuoliset menetelmät voivat avata uusia polkuja metodikeskusteluun muillakin soveltavan ihmismaantieteen aloilla. Tutkimuksen neljäs mahdollinen merkitys liittyy sen käyttöön suunnittelussa ja päätöksenteossa: tekijä toteaa (s. 30), että ”tutkimukseni tarkoitus on tuottaa lisätietoa, jota voidaan hyödyntää aluesuunnittelussa ja väestöpolitiikan harjoittamisessa”. Tämä suunnittelunäkökulma jää tosin tarkemmin avaamatta.

Tutkimuksessa pyritään yhdistämään muuttoliike ja pendelöinti eli kaksi alueellisen liikkuvuuden käsitettä pohtiessaan yhteen alan tunnetuimmista tutkijoista eli Zelinskyyn (1970), jonka mukaan muuttoliiketutkimuksen yleisimmän tason käsitteenä liikkuvuus kattaa sekä pysyvän että tilapäisluonteisen alueellisen liikkuvuuden eli sekä muuttoliikkeen että pendelöinnin. Kuten väittelijä toteaa, muuttoliike sinänsä tarkoittaa pysyvää asuinpaikan vaihtamista. Vaikka sekä muuttoliikettä että pendelöintiä analysoidaan väitöskirjassa monipuolisesti ja myös rinnakkain, jäävät ne silti jossain määrin erillisiksi ilmiöiksi. Tämä tulee esille erityisesti johtopäätöksissä, jossa esitetään ensiksi hyvin laadittu perheiden elämänvaiheportaita kuvaa-

va malli muuttoliikkeen kannalta. Mallikaaviossa ei mainita pendelöintiä. Vastaavasti esitetään kiinnostava perhesysteemin dynamiikkaa tilassa ja ajassa kuvaava malli, jossa pääpaino on puolisoiden työmatkaliikkuvuudella eli pendelöinnillä. Tässä mallissa ei puolestaan esiinny muuttoliikettä. Mallit jäsentävät hyvin liikkuvuuteen liittyviä teoreettisia näkökulmia ja tutkimuksen empiirisiä havaintoja, mutta näiden kahden alueellisen liikkuvuuden muodon yhteys ei tule täysin selväksi. Tehävä on tosin myönnettävä hyvin haasteelliseksi.

Tekijä on perehtynyt monipuolisesti muuttoliikkeeseen, pendelöintiin ja perheeseen liittyviin tutkimuksiin, jota osoittaa laaja lähdeluettelo. Kahdenuranperheisiin kohdistuva tutkimustraditio on ohut, mutta käsillä olevassa työssä on löytynyt paljon sitä sivuavia aikaisempia tutkimuksia, joita on tarkasteltu analyyttisesti ja kriittisesti.

Tutkimuksen rakenne on johdonmukainen ja tyyli selkeä. Kieliasu on hyvä muutamia vähäisiä ilmaisuihin liittyviä yksityiskohdista lukuun ottamatta eikä lyöntivirheitä juuri löytynyt. Joissakin alaluvuissa (erityisesti pendelöintiä koskeva osassa) luettavuutta haittaavat pitkät kappaleet ja lukuarvojen ja prosentiosuuksien runsaus tekstissä. Kuvat ovat pääosin huolellisesti laadittuja ja siistejä, mutta osassa niistä tietoiheys eli solujen lukumäärä on turhan suuri. Tulkintaa olisi helpottanut joissakin kuvissa luokkien yhdistäminen. Kuviin ei ole merkitty havaintomääriä, joten lukija ei voi arvioida esim. prosentiosuuksien luotettavuutta.

Saara Yousfin väitöskirja on tärkeä avaus muuttoliikkeen ja yleensä alueellisen liikkuvuuden tutkimuskentällä. Tällä hetkellä suomalaiset työmarkkinat ovat voimakkaasti polarisoituneet ääripäinään suurena pysyvä työttömien joukko ja jatkuvasti kasvava, korkea koulutustaan ja osaamistaan hyödyntävä ammattilaisten ryhmä. Osaajien varaan laskeaan paljon suomalaisessa yhteiskunta- ja aluepolitiikassa ja käsillä olevan väitöskirjan soisi löytävän tiensä työmarkkina-, perhe- ja sosiaalipoliittisia linjauksia suunnittelevien ja niistä päättävien tahojen työpöydille.

Toivo Muilu

Monikulttuuristen avioliittojen ja perheiden arkielämän helpottamiseksi pidetyn seminaarin antia

Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina. Elli Heikkilä, Ritva Viertola-Cavallari, Päivi Oksil-Walter, Jonna Roos (toim.) Siirtolaisuusinstituutti, Turku. Web Reports No. 2. 2004, 80 s. <http://www.migrationinstitute.fi>

Käsillä oleva julkaisu on ”Monikulttuuriset avioliitot sillanrakentajina” -seminaarin kooste. Kyseisen seminaarin järjestivät Siirtolaisuusinstituutti ja Ulkosuomalaisparlamentti. Aloite seminaarin järjestämisestä tuli alunperin Ulkosuomalaisparlamentin päätöslauselmasta vuodelta 2002,

jossa todettiin mm. ”*Ulkosuomalaisparlamentti ehdottaa, että muodostettaisiin työryhmä, johon osallistuivat perheneuvonnan, perheterapian ja mielenterveyden parissa työskentelevät alan asiantuntijat ja tutkijat, miten voitaisiin kehittää tukimuotoja monikulttuurisille ja uusmuuttajaperheille.*” (s. 3.) Seminaari järjestettiin Helsingissä elokuussa 2003. Seminaarista tehty julkaisu on, kuten seminaariohjelmakin, jaettu kolmeen osaan: 1) Monikulttuuriset avioliitot ja perheet. Tilastoja, tutkimuksia ja kokemuksia, 2) Oikeudellisia pulmakysymyksiä monikulttuurisissa avioliitoissa sekä 3) Monikulttuuristen lasten identiteetti. Lisäksi Elli Heikkilä on kirjoittanut koosteeseen johdannon, jossa hän käsittelee seminaarin tavoitetta sekä monikulttuurisia avioliittoja Suomessa tilastojen kautta. Heikkilä tuo johdannossa mielenkiintoisella tavalla esille sen, miten suomalaisten miesten koulutustaustalla näyttäisi olevan vaikutusta ulkomaalaisen puolison kansallisuuteen. Hän tuo esille, että ns. Kiina-ilmio näkyy nykyisin myös suomalaisten miesten ulkomaalaisissa vaimoissa, siten että korkeimmin koulutetut suomalaiset miehet naivat tyypillisimmin kiinalaisen vaimon. Vähiten koulutetut suomalaiset miehet puolestaan ottavat vaimoikseen tyypillisimmin thaimaalaisen, virolaisen tai venäjänkielisen naisen.

Ritva Viertola-Cavallari esittää omassa artikkelissaan *Sekavioliitot yhteiskunnallisena katalyyttorina*, kuinka yhteiskunnan suvaitsevaisuutta ulkomaalaisistaustaisia henkilöitä kohtaan voidaan peilata siihen, miten kaksi-

kulttuurisiin avioliitoihin yleisesti suhtaudutaan. Hänen (s. 8) mukaansa seka-avioliittojen lisääntyessä, ”ne toimivat eräänlaisena katalysaattorina yhteiskunnassa vieden sitä avoimempaan ja erilaisuutta suvaitsevampaan suuntaan”. Suvaitsevaisuus lisääntyy niissä perheissä ja suvuissa, joissa jollain perheenjäsenellä on ulkomaalainen puoliso. Viertola-Cavallari toteaa lisäksi, että monikulttuurisilla avioliitoilla on myös taipumus ”ketjuuntua”, niin että samassa perheessä (suvussa) saattaa muodostua useampiakin seka-avioliittoja.

Päivi Oksi-Walter keskittyy artikkelissaan *Monikulttuuristen parisuhteiden ja perheiden dynamiikka käytännön näkökulmasta tarkasteltuna* suomalaisten ulkomaille muuttoon ja avioitumiseen ulkomaalaisen kanssa. Hän tarkastelee ulkomaille muuttoa ja avioliittoa ulkomaalaisen kanssa elämänsä näkökulmasta. Punaisena lankana artikkelissa on ihmisen kehitystarina ja se, kuinka ulkomaalaisen kanssa solmittava avioliitto ulkomaille on sekä riski että mahdollisuus. Oksi-Walter pohtii mm. sitä, miten uuden (vieraan) kulttuurin käsitykset suvusta muuttavat suomalaisen ulkomaalaisen kanssa avioituneen henkilön käsityksiä suvun merkityksestä.

Johanna Järvinen-Tassopoulos puolestaan keskittyy tarkastelemaan kreikkalais-suomalaisten avioliittoja. Hän lähtee artikkelissaan *Kreikkalais-suomalainen avioliitto: neuvottelua kahden kulttuurin leikkauspisteissä* liikkeelle seka-avioliitto käsitteen määrittelystä. Järvinen-Tassopoulos toteaa, että seka-avioliitolla voidaan tarkoittaa niin yhteiskun-

taluoikkien kuin eri etnisten ryhmien välisiäkin avioliittoja. Hän toteaa Bardwickiin viitaten, että jokaisessa avioliitossa on kaksi avioliittoa – sekä miehen että naisen näkemys avioliitosta. Tämän määritelmän kautta voidaan mielestäni tulla siihen johtopäätökseen, että kansallisuuksista riippumatta jokainen avioliitto pitää sisällään sekä ristiriitoja että sopuointia, mutta siitä huolimatta on syytä keskittyä tutkimaan kulttuurien välisiä avioliittoja omana (omina) kokonaisuutenaan, jotta kahden ihmisen (miehen ja naisen) ja kahden eri kulttuurin edustajan avioliitot saataisiin mahdollisimman hyvin yhteensopiviksi. Järvinen-Tassopoulos tuo artikkelinsa lopuksi hyvin esille myös käsitteiden ja arvojen pysyvyyteen liittyvän näkemyksen, jonka mukaan käsitteet sen paremmin kuin arvotkaan eivät ole universaaleja eivätkä ikuisia.

Johanna Leinosen tarkastelun kohteena ovat *Suomalaisten siirtolaisnaisten avioliitot Pohjois-Amerikassa toisen maailmansodan jälkeen*. Hän (s. 36) toteaa, että suurten siirtolaisvuosien aikana jopa 90 prosenttia amerikansuomalaisten avioliitoista solmittiin suomalaisten kesken. Sen sijaan 1960-luvun jälkeen monikulttuuriset avioliitot ovat alkaneet yleistyä amerikansuomalaisten naisten keskuudessa. 1980- ja 1990-luvuilla Amerikkaan muuttaneista jo yli 80% avioitui amerikkalaisen puolison kanssa. Leinonen näkee seka-avioliiton myös keskeisenä siirtolaisnaisen uuteen yhteiskuntaan sopeuttajana. Hän kuitenkin huomauttaa, että suomalaisnaisista osa saattaa joutua miehensä taholta kiusallisten rooliodotusten

kohteeksi. Suhtautuminen naisten työssäkäyntiin on amerikkalaisessa yhteiskunnassa toisenlainen kuin suomalaisessa yhteiskunnassa, eivätkä kaikki suomalaisnaiset ole tyytyväisiä kotiäidin roolissaan.

Yrjö Männistö ja Ella Lazareva käyvät artikkelissaan *Suomalais-venäläiset avioliitot: odotukset ja pettymykset* läpi maamme yleisintä seka-avioliittotyyppiä (suomalainen mies ja venäläinen nainen). Kirjoittajat toteavat (s. 46), että ”Esimerkiksi vuonna 2000 Suomessa solmittiin 2700 avioliittoa, joissa toinen aviopuoliso on ulkomaalainen. Suomalaisen miehen kanssa meni naimisiin 614 naista Venäjältä, 208 naista Virosta, Thaimaasta 150, Ruotsista 54 ja 36 naista Yhdysvalloista.” Männistö ja Lazareva toteavat, että mm. Väestöliiton tutkimuslaitokselta ja Ensi- ja turvakotien liitosta löytyy tutkimuksia kahdenkulttuurin avioliitoista, mutta siitä huolimatta tästä aiheesta tarvittaisiin lisää tutkittua tietoa. Erityisen tärkeänä kirjoittajat näkevät nimenomaan suomalais-venäläisten avioliittojen tarkastelun omana ryhmänään. Tämä onkin hyvin aiheellinen ”avunpyyntö” tutkijoiden suuntaan, kun ottaa huomioon, kuinka suurta osaa maamme kaksikulttuurisista avioliitoista venäläisten naisten ja suomalaisten miesten väliset liitot näyttelivät. Lisäksi on huomioitava, että venäjänkieliset maahanmuuttajat ovat Suomessa muutenkin ”erityisryhmä”, joka joutuu kohtaamaan erilaisia ennakkoluuloja kuin muut maahanmuuttajat. Venäläis-suomalaisten avioliittojen tutkiminen tuo esiin myös uudenlaisen rajan tulkinnan, sillä erityi-

sesti maamme itäosassa venäläiset maahanmuuttajanaiset kohtaavat rajan uudenaikaisena – ylitettävänä – mahdollisuutena, ja tällä on varmasti merkitystä aviopuolisoiden elämän ohella myös rajaseudun asukkaisiin ja yhteiskuntiin yleisemminkin niin Suomessa kuin Venäjällä.

Monikulttuurisiin avioliittoihin liittyviä oikeudellisia pulmakysymyksiä käsiteltiin julkaisussa kahden artikkelin verran. Markku Arends tarkastelee suomalais-saksalaisten avioliitosten pulmakysymyksiä. Hän tuo artikkelissaan esiin niitä monia käytännön ongelmia, joita erityisesti avioliiton ongelmatilanteissa (esim. avioero) joudutaan pohtimaan silloin, kun puoliset edustavat kahden toisistaan poikkeavan oikeusjärjestelmän kansalaisia. Outi Kemppainen puolestaan keskittyi kansainvälisiin lapsikaappauksiin. Hänen mukaansa globalisaatio ja ihmisten yhä vapaampi liikkuminen maasta toiseen on asettanut myös kansainvälisen perheoikeuden uudenlaisten haasteiden eteen.

Monikulttuuristen lasten identiteettiä käsiteltiin Minna Lähteenmäen ja Helena Oikarinen-Jabain artikkeleissa. Lähteenmäki pohdii artikkelissaan mm. sitä, kuinka lapsi joutuu kaksikulttuurisessa perheessä usein ristiriitatilanteeseen, koska hänelle läheisimmät ihmiset – äiti ja isä – edustavat eri kulttuureita. Erityisen hankala tämä ristiriitatilanne on lapsen kannalta silloin, jos äidin ja isän kulttuurit poikkeavat voimakkaasti toisistaan ja ikään kuin vetävät lasta eri suuntiin. Oikarinen-Jabai keskittyi artikkelissaan perheessä ja perheestä tapahtuvaan elinikäiseen oppimiseen. Hän tiivistää näkemyksensä jo artikkelinsa ensimmäiseen kappaleeseen, jossa hän kirjoittaa: ”Jokainen perhe on erilainen. Jokainen perhe on monikulttuurinen. Jokainen monikulttuurinen perhe on erilainen.”

Seminaarin pohjalta koottu julkaisu on kiinnostava pelinavaus monikulttuuristen avioliitosten ja perheiden arkielämää valottavaan tutkimussuuntaan. Julkaisun positiivisinta antia on sen moni-

puolisuus. Siinä tarkastellaan monikulttuurisia avioliittoja niin yleisellä kuin yksityisellä tasolla, niin historian kuin nykypäivän näkökulmasta, niin arjen käytäntöjen kuin oikeusjärjestelmän asettamien rajojen näkökulmasta niin puolisoiden/vanhempien kuin ammattilaisen sekä vielä niin aikuisen kuin lapsenkin näkökulmasta. Pienenä miinuksena (ainakin tutkijan näkökulmasta) mainittakoon julkaisussa esitettyjen artikkelien pinnallisuus. Kovin monessa artikkelissa asiaa ei katsottu syvällisesti, eikä väitteiden (joskus stereotyyppistenkin) tueksi esitettyä aineistoa kummempin kirjallisuuteen kuin empiiriseen tutkimukseenkaan pohjautuvaa tieteellistä evidenssiä. Kokonaisuudessaan julkaisu on kuitenkin mielenkiintoinen lukukokemus, joka herättää ajatuksia ja jättää tilaa lisäpohdintoille.

Pirjo Pöllänen

*Toivotamme lukijoillemme
Vi önskar våra läsare
We wish our readers*

*Hyvää Joulua ja Hyvää
Uutta Vuotta!
God Jul och Gott Nytt År!
Merry Christmas and a
Happy New Year!*

